

УДК 340.5:347.921

DOI 10.37566/2707-6849-2019-3(28)-13

Уляна ВОРОБЕЛЬ,

*фахівець відділення роботи з постійним складом
відділу кадрового забезпечення Львівського державного
університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-0480-5394*

ІНСТИТУТ «AMICUS CURIAE» У ПРАВІ КРАЇН АНГЛОСАКСОНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї

Між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (далі – ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, у 2014 році було підписано Угоду про асоціацію [1], положення якої визначають гармонізацію українського законодавства із законодавством ЄС шляхом активного реформування вітчизняного законодавства у сфері судової системи та процесуального законодавства.

Кроками до зближення вітчизняного законодавства з європейським стали схвалення Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки [2], прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII [3], а також зміна процесуального законодавства шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII [4].

Така реформа процесуального законодавства значно вплинула як на уже існуючі інститути цивільного процесуального законодавства, так і

ввела низку нових, не відомих йому раніше. Зокрема, однією із таких новел Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [5] та інших процесуальних кодексів є участь у справі експерта з питань права. Так, відповідно до частини першої ст. 73 ЦПК України як експерт з питань права може залучатися особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Рішення про допуск до участі у справі експерта з питань права та долучення його висновку до матеріалів справи ухвалюється судом.

Висновок експерта у галузі права може бути поданий до суду учасниками справи лише щодо: 1) застосування аналогії закону чи аналогії права; 2) змісту норм іноземного права згідно з їх офіційним або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування і доктриною у відповідній державі (ч. 1 ст. 114 ЦПК України). З іншого боку, відповідно до частини другої ст. 114 ЦПК України такий висновок не може містити оцінки доказів, вказівок про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, про те, яке рішення має бути прийнято за результатами розгляду справи.

Слід зазначити, що як теоретики, так і практики права в цілому позитивно сприйняли введення нового учасника судового процесу, вважаючи, що отримання судами висновку експерта з питань права лише сприятиме підвищенню довіри вітчизняних суддів до іноземного права, а також матиме позитивний вплив на динаміку судової практики у складних випадках застосування норм вітчизняного та зарубіжного законодавства [6; 7; 8, с. 99; 9, с. 139].

Експерт з питань права як новий інститут процесуального законодавства викликав жваву дискусію в науковій спільноті. Дослідженню правового статусу цього учасника судового процесу, зокрема його правосуб'єктності, правам та обов'язкам, юридичній відповідальності, а також гарантіям правового статусу, було присвячено чимало уваги на сторінках наукової літератури. До прикладу, прямо чи опосередковано він був об'єктом наукових досліджень І. А. Бутирської, Д. Д. Луспеника, О. О. Кармази, Н. О. Короткої, Д. В. Кушерець, А. С. Ребриш, Б. Ю. Ребриша, Ю. Ю. Рябченка, В. В. Суліми, С. В. Черноп'ятова, М. М. Шумила, А. С. Штефан та ін. Однак учені, аналізуючи цивільно-правовий статус такої особи, найчастіше обмежувались нормами національного законодавства, залишаючи поза увагою зародження та розвиток цього процесуального інституту, а також його функціонування у законодавстві інших держав, зокрема в праві країн англосаксонської правової сім'ї.

Метою статті є дослідження формування та розвитку інституту експер-

та з питань права, а також особливості його законодавчого регулювання та функціонування в праві країн англосаксонської правової сім'ї, зокрема, у таких державах, як Велика Британія, Сполучені Штати Америки, Канада та Південно-Африканська Республіка.

Інститут участі у справі експерта з питань права має глибоке історичне коріння і відомий ще з часів римського права під назвою «*amicus curiae*» (дослівно з латини – «друг суду»).

Так, у римському праві була передбачена можливість скерування судом допоміжного питання у вирішенні справи до третьої особи, що не була стороною у справі, але яка мала ґрунтовні юридичні знання щодо питання, що лежало в основі такої справи. Це було пов'язано з тим, що в судах Римської імперії часто працювали не лише професійні судді, а й люди без відповідних знань, однак які користувалися високим суспільним авторитетом. Окрім цього, потреба останніх у професійній допомозі в розгляді та вирішенні справи була викликана і динамічним розвитком у цей період самого права. З цих причин римський *ijudex* міг консультуватись з *consilium*, який складався з юристів з відповідними фаховими знаннями та професійним досвідом, які, у свою чергу, й іменувалися «*amici curiae*» [10].

«Друзі суду» надавали суду у відповідному обсязі інформацію для полегшення розгляду та належного вирішення справи відповідно до чинного на той час законодавства [11, с. 2]. Саме суд вирішував, чи у конкретній справі користуватись підтримкою *consilium*. У разі звернення суду до нього за консультацією члени *consilium* складали юридичний висновок щодо поставленого перед ним питання [10].

Нині в державах англосаксонської правової сім'ї, зокрема із правовою системою тупу *common law* (загальне право), такий висновок (погляд, позицію) називають «*amicus curiae brief*», а особу, яка його надає, – «*a friend of the court*» [12, с. 694–695].

Слід зазначити, що інститут *amicus curiae* законодавством держав англосаксонської правової сім'ї був запозичений саме з римського права, а перші підтвердження застосування інституту *a friend of the court* можна знайти в рішеннях англійських судів ще XIV–XV ст. [10]. Він поставав як право кожного, хто зіткнувся зі справою, з власної волі чи волі суду брати у ній участь у статусі «друга суду» з метою запобігання здійснення судом будь-яких очевидних помилок, що можуть виникнути унаслідок відсутності у нього повної інформації [12, с. 694–695].

З самого початку участь *amici curiae* в судовому засіданні в англійському праві сприймалась як перевірена часом та добре себе зарекомендована практика, за якої саме суд, а не сторони справи вирішував, чи консульту-

ватися з «другом суду» для покращення, а інколи й полегшення своєї роботи. У 1736 році у справі *Coxe versus Phillips* цей принцип був змінений, у результаті чого *amicus curiae* перестав бути допоміжним інститутом на стороні суду і став представляти третю сторону з юридичним чи суспільним інтересом до судового процесу та його результатів [13, с. 370–371].

У цивільній справі *Coxe versus Phillips* про стягнення заборгованості вперше постало питання про змову між сторонами проти третьої особи, а саме голландського купця Генрі Мюльмана. Тереза Констанція Філіпс – відповідачка у справі, відкритій за заявою позивача на прізвище Кокс, стверджувала, що вона протягом усього часу була законною дружиною Генрі Мюльмана, а оскільки відповідно до чинного на той час англійського законодавства вона не могла взяти на себе зобов'язання, відповідальність за усі її можливі борги повинен нести її чоловік. Однак під час розгляду справи було встановлено, що Т. К. Філіпс, аби уникнути відповідальності за борги, уклала шлюб з Г. Мюльманом вже після того, як вийшла заміж за багатоженця на прізвище Девел. У зв'язку з цим шлюб між Т. К. Філіпс і Г. Мюльманом був визнаний недійсним, а останній отримав можливість і одружився з іншою жінкою. У цій справі суд дозволив Г. Мюльману, як третій особі у спорі, послатися на *amicus curiae*, котрий і обґрунтував фактичну недійсність його шлюбу з Філіпс [12, с. 696–697].

Процес у справі Т. К. Філіпс тривав понад десять років і був завершений тільки у 1748 році. Висловлена у справі позиція «друга суду» була настільки переконливою, що суд відхилив позов і додатково застосував до відповідачки Т. К. Філіпс дисциплінарні заходи за неповагу до суду (так звану *contempt of court*). У справі *Coxe versus Phillips*, уперше в історії англійського судочинства, *amicus curiae* захищав інтереси третьої особи у спорі, чії права не могли бути іншим чином підтвердженими або захищеними у суді [10].

У справі *Allen versus Sir Alfred McAlpine & Sons Limited* 1968 року, яка розглядалася у Великій Британії, зазначалось, що функцією *amicus curiae* є допомога суду в неупередженому тлумаченні закону або висунення доводів на користь певної правової позиції [14].

У діяльності Палати лордів (нині Верховний суд Великої Британії) зростання кількості справ за участю некомерційних організацій у ролі *amicus curiae* з нуля в 1995 році до однієї третини всіх розглянутих справ у 2009 році відбувалось шляхом нагромадження практики, формування звичаю, і до останнього часу не супроводжувався прийняттям спеціальних норм про порядок подання висновків *amici curiae* [15].

До порівняно нещодавніх прикладів застосування цього інституту в ан-

гійській судовій системі належить справа *P. versus The Commissioner of Police for the Metropolis*. Справа, що перебувала на розгляді у Верховному суді Сполученого Королівства (*Supreme Court of the United Kingdom*), стосувалася дисциплінарного звільнення чорношкірої поліціантки, яка служила в поліції Лондона. 28 березня 2017 року суд розглянув заяву декількох організацій (*The Society of Black Lawyers, Operation Black Vote, The Association of Muslim Lawyers, The NHS BME Network, BARAC, Blacksox, The Runnymede Charitable Trust, The National Black Police Association*) і дозволив їм подати висновок у статусі «друга суду», після чого 25 жовтня 2017 року він видав вердикт з урахуванням висловленої ними позиції у справі. У резолютивній частині рішення суд визнав апеляцію обґрунтованою, вказавши, що законодавство Європейського Союзу закріплює за працівниками поліції можливість звернення до суду у справах праці (*employment tribunal*) у зв'язку зі звільненням з роботи після розгляду цього питання у дисциплінарних комісіях поліції (*police misconduct panel*), а такий вид вимог зі сфери трудового права не може бути охоплений судовим імунітетом і відповідно вилучений з-під юрисдикції суду у справах праці. Окрім цього, було наголошено, що Директива Ради ЄС 2000/78/ЄС від 27 листопада 2000 року, яка встановлює загальні правила рівного ставлення у сфері зайнятості та професійної діяльності [16], як джерело права Європейського Союзу має перевагу над національним законодавством, у зв'язку з чим встановлення національним законодавством заборони на судовий розгляд дисциплінарних справ працівників поліції є недопустимим, а тому зазначеній поліціантці прислуговує право на звернення до суду у справах праці [10].

У Південно-Африканській Республіці діє змішана правова система, що поєднує в собі традиції континентальної системи (насамперед римсько-голландське право), англійське *common law* і місцеве африканське звичаєве право (Хоча правова система ПАР і має гібридний (змішаний) характер, адже, як вище вже було зазначено, у ній переплітаються різні правові традиції: романо-голландської системи, успадкованої від голландських колонізаторів, системи загального права, успадкованої від Великої Британії, системи звичаєвого права, успадкованої від корінного населення, однак у статті ми звертаємо увагу на цю державу з огляду на те, що в процедурних аспектах розгляду справ та прийняття судових рішень найбільш помітний вплив має саме англійська правова система). У цій країні треті особи можуть подати *amicus curiae brief* до Конституційного суду (*Constitutional Court of South Africa*) з місцем розташування в Йоганнесбурзі та Верховного апеляційного суду (*Supreme Court of Appeal*

of South Africa) з місцем розташування в Блумфонтеїні. Така можливість передбачена також у судових процесах в апеляційному суді у трудових спорах (*Labour Appeal Court of South Africa*), усіх високих судах (*High Courts*), судах з розгляду земельних спорів (*Land Claims Courts*) і судах з розгляду трудових спорів (*Labour Courts*).

Правило 16 А Регламенту ведення проваджень у кількох провінційних і місцевих відділах Високого суду Південної Африки (*До складу Високого суду належать 14 відділів (divisions), юрисдикція кожного з яких поширюється на певну провінцію або її частину. Ці відділи, які самі часто іменуються високими судами, мають необмежену юрисдикцію, оскільки вправі розглядати будь-яку справу, що знаходиться на їх території, зазвичай розглядають апеляції на рішення магістратських судів (Magistrates' Courts), цивільні справи, ціна позову яких перевищує 100 000 рандів, а також важливі кримінальні справи*). (Rule 16 A of the Rules regulating the conduct of proceedings of the Several Provincial and Local Divisions of the High Court of South Africa) регулює процедуру подання висновку «друга суду» до суду.

Відповідно до правила 16 А Регламенту Високого суду Південної Африки третя особа, яка бажає взяти участь у справі як *amicus curiae*, повинна звернутись до секретаря суду із документом, що називається «*notice*», зазначивши у ньому відповідне свідчення чи прохання. Після отримання цього документа секретар суду негайно розміщує його на дошці оголошень суду з метою інформування інших зацікавлених осіб у справі. На такому повідомленні має бути проставлена печатка секретаря суду із зазначенням дати розміщення його на дошці. Протягом 20 днів із моменту розміщення сторони спору повинні відреагувати на таке повідомлення *amicus curiae*, надавши згоду на його участь у справі, або відмовити йому у цьому. В останньому випадку *amicus curiae* може у 5-денний строк після закінчення вищезгаданого 20-денного строку звернутися до суду з проханням про дозвіл йому на участь у справі, однак у цьому випадку він повинен аргументувати доцільність його участі у справі, зокрема, умотивувавши свій юридичний інтерес та обґрунтувавши вигоду для суду від висловленої у висновку позиції й погляді на факти. Такий запит *amicus curiae* повинен бути переданий усім сторонам у справі. Кожна зі сторін має право протягом п'яти днів висловити належним чином обґрунтовані заперечення у процесуальному документі відомому як *affidavit* (свідчення під присягою). Урешті-решт, суд, що розглядає справу, вирішує, чи дозволити «другу суду» участь у провадженні, а також чи врахувати його думку при прийнятті рішення у судовій справі (пункти 1–9

правила 16 А Регламенту Високого суду Південної Африки) [17].

У справі *Children's Institute versus Presiding Officer of the Children's Court District of Krugersdorp and others (Case CCT 69/12, ZACC 25)* 2012 року [18] Конституційний суд Південно-Африканської Республіки однозначно зазначив, що правило 16 А Регламенту Високого суду Південної Африки є достатньою гарантією для допуску *amici curiae* до участі у справі та висловлення ним своєї позиції у справі, оскільки власне воно має на меті полегшити роль «друзів суду» у сприянні популяризації та захисту суспільного інтересу (*Rule 16 A was specially intended to facilitate the role of amici in promoting and protecting the public interest*). У судовій практиці Південно-Африканської Республіки дуже рідко трапляється так, що суди не погоджуються на участь у справі та не допускають у провадження «друга суду» або не враховують поданого ним висновку [10].

Практично на усій території Канади діє запозичена з Великої Британії система загального права (*common law*), однак у французькомовному Квебеку існує змішана система, оскільки з 1994 року в цивільному праві застосовується Цивільний кодекс Квебеку (*Code civil du Québec*), в основі якого лежать постулати цивільного французького права.

У канадській правовій системі *amici curiae* іменуються англійським словом «*intervenors*» або французьким «*intervenants*» і можуть залучатись у кримінальні і цивільні справи, а також у справи за конституційними поданнями. Однак іноді в суддів виникають сумніви щодо залучення «друга суду» у кримінальну справу, якщо його висновки підсилюють, конкретизують або додатково аргументують факт винуватості особи, щодо якої висунуті звинувачення у вчиненні злочину. Такі дії можуть бути розцінені як «несправедливий судовий розгляд» («*unfair trial*»), оскільки пред'являти кримінальне звинувачення мають право лише правоохоронні органи.

Верховний суд Канади (*Supreme Court of Canada*) у своїх рішеннях зазначив, що *amicus curiae* має правовий інтерес в участі у судовому провадженні, якщо в минулому він був будь-яким чином пов'язаний зі справою, що розглядається судом, у зв'язку з чим він може пролити світло на цю справу або надати нову інформацію стосовно справи.

Процедурні правила Верховного суду Канади передбачають, що, окрім обґрунтування правового інтересу, «друг суду» також повинен вказати на ті збитки (шкоду), яких сторона зазнає у разі недопущення судом його участі у справі. На практиці ж Верховний суд Канади погоджується на участь *amici curiae* і подання ними висновків у 90 % випадків звернень із такими проханнями. У публікації про роль «друзів суду» в національному судочинстві канадський дослідник Ф. Л. Брайден зазначав, що готовність

судів вислуховувати «друзів суду» є відображенням тієї цінності, яку судді убачають у громадянах. Прагнення визнавати право на справедливий судовий розгляд і право на участь громадян в управлінні державними справами відбувається не тільки з переконання в тому, що таким чином підвищується точність рішень, коли надається можливість людям висловитися, але також і з огляду на те, що їх участь у прийнятті рішень необхідна для збереження людської гідності і самоповаги.

На відміну від Південно-Африканської Республіки чи Канади процедурні правила діяльності Верховного суду Сполучених Штатів Америки (*United States Supreme Court*) не вимагають, аби *amici curiae* обґрунтували свій правовий інтерес у розгляді справи. На подання ними висновку не вимагається і згода суду, але така згода повинна бути висловлена сторонами у справі. Правило 37 (2)(b) Регламенту Верховного суду США (*Rules of the Supreme Court of the United States*) передбачає, що заява про залучення третьої особи як *amicus curiae* без згоди на це сторін не може бути схваленою. Однак на практиці, як правило, сторони погоджуються на більшість заяв, і навіть якщо вони цього не роблять, суд зазвичай допускає участь таких третіх осіб у справі [10].

У 37-му правилі Регламенту Верховного суду США вказується, що документ *amicus curiae* повинен звертати увагу суду на щось, що стосується справи, але не було пред'явлене сторонами. Висновок «друга суду» вважається ефективним, якщо він підсумовує і робить доступною якусь важливу інформацію або аргументи, котрі б не могли бути іншим чином встановлені судом і без яких йому важко прийняти законне і неупереджене рішення [19].

Amicus curiae brief може бути поданий лише адвокатом, котрому відповідно до порядку, встановленого в 5-му правилі Регламенту Верховного суду США, дозволено здійснювати практичну діяльність у Верховному суді США [19; 20, с. 98].

Висновок *amicus curiae*, представлений на розгляд суду до клопотання про видачу судового наказу, про дозвіл подання позовної заяви, заяви з викладенням обґрунтувань федеральної юрисдикції або клопотання про прийняття екстраординарної постанови, може бути поданий у супроводі письмової згоди всіх сторін або за її відсутності – якщо це дозволить суд згідно з підпунктом 2 (b) правила 37 Регламенту Верховного суду США.

Відповідно до 37 (4) правила Регламенту Верховного суду США Сполучені Штати Америки мають найбільший спектр суб'єктів, які мають право подати *amicus curiae brief* до Верховного суду США без необхідності попереднього узгодження цього зі сторонами чи судом. До них нале-

жать Генеральний прокурор США, всі агенції Сполучених Штатів, які наділені статутним правом звернення до Верховного суду США, усі штати, острівні території, території або володіння США, міста, округи, містечка або подібні територіальні одиниці.

Регламент Верховного суду США, зокрема і його 37-е правило, не регламентує максимальної кількості *amici curiae*, які могли б бути одночасно залучені в одному судовому процесі. У відомій справі *Burwell versus Hobby Lobby Stores, Inc.*, у якій йшлося про співвідношення права жінки на штучне переривання вагітності обраним нею способом і релігійної свободи сімейних корпорацій, які не бажають сплачувати відповідні страхові внески, рішення у якій було прийняте влітку 2014 року Верховним судом США п'ятьма голосами проти чотирьох, було представлено понад 80 меморандумів (висновків) «друзів суду» [21, с. 133].

Нині до Верховного суду США такого роду висновки подаються у 85 % судових справ [20, с. 98]. А в якості *amicus curiae* виступають такі великі некомерційні юридичні організації, як Американська спілка захисту громадянських свобод (*American Civil Liberties Union*), Американський центр закону і правосуддя (*American Center for Law & Justice*), які надають свої висновки за або проти тих чи інших юридичних змін або тлумачень в особливо важливих справах [19].

Участь *amicus curiae* допускається також у провадженнях, що здійснюються федеральні апеляційні суди (*Federal Appeal Courts*), і згідно із 29-м правилом Федеральних правил апеляційного провадження (*Federal Rules of Appellate Procedure*) висновок «друга суду» може бути поданий: федеральним урядом, будь-якою посадовою особою чи агенцією Сполучених Штатів або штатом. Усі інші *amici curiae* на подання свого висновку потребують або згоди усіх сторін, або – за відсутності такої згоди – дозволу суду.

Участь «друзів суду» в федеральних окружних судах США (*US Federal District Courts*) на практиці допускається, хоча це не передбачено процесуальними правилами діяльності цих судів. Загалом американські суди позитивно ставляться до інституту *amicus curiae brief*, і в більшості випадків він береться до уваги судом [10].

Висновки. Як бачимо, інститут участі у справі експерта з питань права має глибоке історичне коріння і відомий ще з часів римського права під назвою «*amicus curiae*», що дослівно означає «друг суду». В статусі *amicus curiae* виступала особа з відповідними фаховими знаннями у сфері права та професійним досвідом, завданням якої було надавати суду у відповідному обсязі інформацію з метою полегшення розгляду та належного

вирішення справи відповідно до чинного на той час законодавства.

З римського права інститут *amicus curiae* був перейнятий і розвинутий у законодавстві держав англосаксонської правової сім'ї, перші підтвердження застосування якого можна знайти в рішеннях англійських судів вже у XIV–XV ст. Інститут *a friend of the court* (саме так «друзі суду» іменуються у праві Великої Британії) постав як інститут третьої особи, яка не виступала в інтересах процесуальних сторін, однак надавала правові висновки щодо тих аспектів справи, на які сторони не звернули уваги або які ними не були повідомлені, підкреслюючи при цьому авторитет і незалежність суду, за яким завжди залишається остаточне рішення прийняти або відхилити висловлені позиції.

Сучасне ж трактування інституту *amicus curiae* полягає у тому, що під ним розуміється суб'єкт, який не бере участі в судовому процесі як сторона, однак володіє виключними юридичними або професійними знаннями з важливої теми, що має місце в конкретній справі, та пропонує увазі суду певну думку, позицію з того чи іншого питання, що сприяє обґрунтуванню судом своїх мотивів у прийнятті рішення у конкретній, як правило, складній правовій ситуації. Як *amicus curiae* можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи, наприклад, вчені-правознавці, юристи-практики, неурядові (некомерційні) організації, правозахисні організації, наукові організації, фахівці-експерти в будь-якій професійній сфері. Важливо зазначити, що висновок *amicus curiae* не є обов'язковим для суду, але дає йому більше необхідної інформації в тій чи іншій спеціальній сфері, необхідній для винесення справедливого судового рішення.

Перелік використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 28.03.2019).

2. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015> (дата звернення: 28.03.2019).

3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545.

4. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 48. Ст. 436.

5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року (з наступними змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40–42, 42. Ст. 492.

6. Луспенник Д. Доказування у цивільному процесі: що нового у ЦПК та чому суд наділений правом витребування доказів. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/132494-dokazuvannya-u-tsvivilnomu-protsesi-scho-novogo-u-tspk-ta-chomu-sud-nadileniy-pravom-vitrebuyannya-dokaziv-ba6687> (дата звернення: 28.03.2019).

7. Зозуля Н. Експерт з питань права: проблема процесуального статусу. URL: http://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/ekspert-z-pitan-prava-problema-protseualnogo-statusu/ (дата звернення: 28.03.2019).

8. Коротка Н. О. Цивільно-правовий статус експерта з питань права та його висновки у галузі права як засіб доказування у цивільному процесі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2018. Вип. 53. Т. 1. С. 97–100.

9. Ребриш Б. Ю., Ребриш А. С. Проблеми правового статусу експерта з питань права в Україні. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 4. С. 136–140. URL: http://www.pap.in.ua/4_2018/36.pdf (дата звернення: 28.03.2019).

10. Marschner H. *Opinia przyjaciele sądu („amicus curiae brief”) w różnych systemach prawnych oraz w Polsce.* URL: <http://www.codozasady.pl/opinia-przyjaciele-sadu-amicus-curiae-brief-w-roznych-systemach-prawnych-oraz-w-polsce/> (дата звернення: 28.03.2019).

11. Simpson R. W., Vasaly M. R. *The amicus brief: How to be a good friend of the court.* Chicago: American Bar Association, 2004. 275 p.

12. Krislov S. *The Amicus Curiae Brief: From Friendship to Advocacy.* Yale Law Journal. 1963. Vol. 72. P. 694–721.

13. Mohan S. Ch. *The Amicus Curiae: Friends No More?* Singapore Journal of Legal Studies. 2010. Vol. 2. P. 352–374.

14. Поліводський О. На істину монополії не існує. Експерт у галузі права: новела процесуального законодавства чи усталена практика, закріплена в законі? URL: https://zib.com.ua/ua/print/131753-chim_dopomozhe_ekspert_u_galuzi_prava_v_sudovomu_procesi.html (дата звернення: 28.03.2019).

15. Вайнан Г. «Друг суда» (*amicus curiae*) в российском конституционном судебном процессе: кто он такой и зачем он нужен? URL: <http://ilP.ru/projects/litigation/zakljuchenija-amicus-curiae/article/> (дата звернення: 28.03.2019).
16. Директива Ради 2000/78/ЄС від 27 листопада 2000 року, що встановлює загальні рамки рівності оправного поводження у сфері зайнятості і професійної діяльності. URL: http://ecmi-eP.org/wp-content/uploads/2015/03/Council-2000_78_EC_UK.pdf (дата звернення: 28.03.2019).
17. Rules regulating the conduct of proceedings of the several provincial and local divisions of the High Court of South Africa amended with effect from 15 June 2009. URL: [http://www.justice.gov.za/legislation/rules/UniformRulesCourt\[26jun2009\].pdf](http://www.justice.gov.za/legislation/rules/UniformRulesCourt[26jun2009].pdf) (дата звернення: 28.03.2019).
18. Judgment Constitutional Court of South Africa in the matter between Children's Institute versus Presiding Officer of the Children's Court District of Krugersdorp and others. Decided on 9 October 2012. (Case CCT 69/12, ZACC 25). URL: <http://www.saflii.org/za/cases/ZACC/2012/25.pdf> (дата звернення: 28.03.2019).
19. Гамбарян А. С. Институт «Amicus Curiae» как средство обеспечения эффективности судебной политики Республики Армении. URL: <http://www.iiuj.net/node/1323> (дата звернення: 28.03.2019).
20. Константий О. В. «Amicus curiae» в адміністративному судочинстві України: проблеми впровадження. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 1. С. 97–100.
21. Блохин П. Д. О спорных моментах в понимании института *amicus curiae* и его возможного облика в российском конституционном судопроизводстве. Сравнительное конституционное обозрение. 2015. № 1. С. 130–143.

References

1. Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part, dated 27.06.2014. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (accessed: 03/28/2019) [Ukr.]
2. On the Strategy for the Reform of Judiciary, Judiciary and Related Legal Institutions for 2015-2020: Presidential Decree of May 20, 2015 No. 276/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015> (accessed: 03/28/2019) [Ukr.]

3. *On the Judiciary and Status of Judges: Law of Ukraine of June 2, 2016 No. 1402-VIII. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2016. № 31. Art. 545 [Ukr.]*

4. *On Amendments to the Economic Procedure Code of Ukraine, the Civil Procedure Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine and other legislative acts: Law of Ukraine of October 3, 2017 No. 2147-VIII. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2017. № 48. Art. 436 [Ukr.]*

5. *Civil Procedure Code of Ukraine, March 18, 2004 (as amended). Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2004. № 40-42, 42. Art. 492 [Ukr.]*

6. *Luspenyk D. Evidence in the Civil Procedure: What's New in the CPC and Why the Court Has the Right to Demand Evidence. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/132494-documented-u-tsivilnomu-protsesi-scho-novogo-u-tspkta-chomu-sud-nadileniy-just-vitrebuyannya-document-ba6687> (accessed: 03/28/2019) [Ukr.]*

7. *Zozulya N. Law expert: procedural status problem. URL: http://ukraineprav.com/scientific-thought/legal_analyst/ekspert-z-pitan-prava-problema-protsesualnogo-statusu/ (accessed: 03/28/2019) [Ukr.]*

8. *Korotka, N.O., Civil Status of Law Expert and His Opinion in the Field of Law as a Means of Evidence in the Civil Process. Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: Right. 2018. Vip. 53. T. 1. P. 97–100 [Ukr.]*

9. *Rebrish B. Yu., Rebrish A. S. Problems of the legal status of a legal expert in Ukraine. Comparative-analytical law. 2018. № 4. P. 136–140. URL: http://www.pap.in.ua/4_2018/36.pdf (accessed: 03/28/2019) [Ukr.]*

10. *Marschner H. Opinia przyjaciela sądu ('amicus curiae brief') w różnych systemach prawnych oraz w Polsce. URL: <http://www.codozasady.pl/opinia-przyjaciela-sadu-amicus-curiae-brief-w-roznych-systemach-prawnych-oraz-w-polsce/> (accessed 28.03.2019) [Ukr.]*

11. *Simpson R. W., Vasaly M. R. The amicus brief: How to be a good friend of the court. Chicago: American Bar Association, 2004. 275 p. [Engl.]*

12. *Krislov S. The Amicus Curiae Brief: From Friendship to Advocacy / S. Krislov. Yale Law Journal. 1963. Vol. 72. P. 694–721 [Engl.]*

13. *Mohan S. Ch. The Amicus Curiae: Friends No More? Singapore Journal of Legal Studies. 2010. Vol. 2. P. 352–374 [Engl.]*

14. *Polivodsky O. The truth of monopoly does not exist. Law expert: procedural law or established practice enshrined in law? URL: <https://zib.com.ua/en/print/131753-chim-dopomozhe-ekspert-u-galuzi-prava-v-sudovomu-procesi.html> (accessed 28.03.2019) [Ukr.]*

15. G. Waipan, “Friend of the Court” (*amicus curiae*) in the Russian constitutional trial: who is he and why is he needed? URL: <http://ilP.ru/projects/litigation/zakljuchenija-amicus-curiae/article/> (accessed: 03/28/2019) [Ukr.]

16. Council Directive 2000/78 / EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equality of conduct in the field of employment and occupation. URL: http://ecmi-eP.org/wp-content/uploads/2015/03/Council-2000_78_EC_UK.pdf (accessed: 03/28/2019) [Engl.].

17. Rules governing the conduct of proceedings of several provincial and local divisions of the High Court of South Africa amended with effect from 15 June 2009. URL: [http://www.justice.gov.za/legislation/rules/UniformRulesCourt\[26jun2009\].pdf](http://www.justice.gov.za/legislation/rules/UniformRulesCourt[26jun2009].pdf) (accessed: 03/28/2019) [Engl.].

18. Judgment of the Constitutional Court of South Africa in the matter between the Children's Institute versus the Presiding Officer of the Children's Court of Krugersdorp and others. Decided on 9 October 2012. (Case CCT 69/12, ZACC 25). URL: <http://www.saflii.org/za/cases/ZACC/2012/25.pdf> (accessed: 03/28/2019). [Engl.]

19. Gambaryan A.S. *Amicus Curiae Institute as a Means of Ensuring the Effectiveness of the Judicial Policy of the Republic of Armenia*. URL: <http://www.iauaj.net/node/1323>. (accessed: 03/28/2019) [Engl.]

20. Konstany O. V. “*Amicus curiae*” in the Administrative Procedure of Ukraine: Problems of Implementation. *Legal scientific electronic journal*. 2018. No. 1. P. 97–100.

21. P.D. Blokhin *On controversial points in the understanding of the amicus curiae institute and its possible appearance in Russian constitutional proceedings*. *Comparative Constitutional Review*. 2015. № 1. P. 130–143 [Russ.].

ВОРОБЕЛЬ У. Інститут «amicus curiae» у праві країн англосаксонської правової сім’ї.

У статті досліджуються питання формування та розвитку інституту експерта з питань права, а також особливості його законодавчого регулювання та функціонування в праві країн англосаксонської правової сім’ї, зокрема, в таких державах, як Велика Британія, Сполучені Штати Америки, Канада та Південно-Африканська Республіка.

Встановлено, що нині *amicus curiae* – це суб’єкт, який не бере участі в судовому процесі як сторона, однак володіє виключними юридичними або професійними знаннями з важливої теми, що має місце в конкретній

справі, та пропонує увазі суду певну думку, позицію з того чи іншого питання, що сприяє обґрунтуванню судом своїх мотивів у прийнятті рішення у конкретній, як правило, складній правовій ситуації.

Ключові слова: учасник судового процесу, експерт з питань права, *amicus curiae*, друг суду, висновок, цивільне судочинство.

ВОРОБЕЛЬ У. Інститут «amicus curiae» в праві стран англосаксонской правовой семьи.

В статье исследуются вопросы формирования и развития института эксперта по вопросам права, а также особенности его законодательного регулирования и функционирования в праве стран англосаксонской правовой семьи, в частности, в таких государствах, как Великобритания, Соединенные Штаты Америки, Канада и Южно-Африканская Республика.

Установлено, что в настоящее время *amicus curiae* – это субъект, который не принимает участия в судебном процессе в качестве стороны, однако обладает исключительными юридическими или профессиональными знаниями по важной теме, имеющей место в конкретном деле, и который предлагает вниманию суда определенное мнение, позицию по тому или иному вопросу, что способствует обоснованию судом своих мотивов в принятии решения по конкретной, как правило, сложной правовой ситуации.

Ключевые слова: участник судебного процесса, эксперт по вопросам права, *amicus curiae*, друг суду, заключение, гражданское судопроизводство.

VOROBEL U. An institute of «amicus curiae» in the the Anglo-Saxon legal family.

The article is devoted to the study of the formation and development of the institute of expert in law, as well as the peculiarities of its legislative regulation and functioning in the law of the Anglo-Saxon legal family, in particular in countries such as the United Kingdom, the United States, Canada and the Republic of South Africa.

It has been established that the institute of expert's in law participation in the trial has deep historical roots and is known in Roman law under the name “*amicus curiae*”, which literally means “*a friend of the court*”. Under *amicus curiae* it could be deemed a person with the relevant professional knowledge in law and professional experience, whose task was to provide the court with relevant information in order to facilitate the consideration and proper resolution of the case in accordance with the legislation in force at that time.

The institute of *amicus curiae* was adopted and developed in the legislation of the Anglo-Saxon legal family from Roman law. The first confirmation of its application can be found in the decisions of British courts already in the fourteenth and fifteenth centuries. The “*a friend of the court*” institute (this is what it refers to as the law of the United Kingdom) rebelled as a third-party institution that did not act in the interests of the procedural parties, but gave legal conclusions on those aspects of the case which the parties did not pay attention to or which they had not notify the court of, emphasizing at the same time the authority and independence of the court, who always possess the final decision to accept or reject the expressed position.

Under the modern interpretation *amicus curiae* institute means a subject who does not take part in the trial as a party, but has exclusive legal or professional knowledge of an important topic that occurs in a particular case, and suggests that the court has a certain opinion, a position on this or that question, which promotes justification of the court by its motives in making a decision in a specific, usually difficult legal situation. It is important to note that the conclusion of “*amicus curiae*” is not binding on the court, but it gives more necessary information in one or another special area necessary for a fair judgment.

Key words: the participant of the trial, expert in law, *amicus curiae*, friend of the court, conclusion, civil proceedings.